

6. Низька поінформованість студентів, викладачів, громадськості про завдання та розвиток Болонського процесу загалом і місця фізичної культури та спорту зокрема.

7. Низька активність студентської самоврядної діяльності у вирішенні проблем фізичної культури та спорту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Огністий А. В. Програма з фізичного виховання (за вимогами кредитно-трансферної системи навчання). — Тернопіль: ТНПУ ім. В.Гнатюка, 2006. — 54 с.
2. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу (Документи і матеріали 2003–2004 рр.) / За ред. В. Г. Кременя. Авт. кол.: М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, В. Д. Шинкарук, В. В. Грубінко, І. І. Бабин. — Київ-Тернопіль: Вид. ТДПУ ім. В. Гнатюка, 2004. — 147 с.
3. Фізичне виховання для студентів фізичне виховання педагогічних спеціальностей // [Електронний ресурс] http://www.tspu.edu.ua/subjects/75/fv/fiz_vih.htm
4. Ресурси ТНПУ ім. В.Гнатюка з питань впровадження Болонської декларації // [Електронний ресурс] <http://www.tspu.edu.ua/php1/index.php?page=resurs/kms/index>

Надія КОВАЛЬЧУК

ДИНАМІКА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЗДІБНОСТЕЙ СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

Розкрито професійні здібності необхідні студентам III–IV курсів інституту фізичної культури та здоров'я Волинського національного університету.

Професійну підготовку студентів до майбутньої спортивно-педагогічної діяльності розглядають як цілісне явище, інтегральну ознаку, що становить формування і розвиток спеціальних здібностей, умінь і навичок [1; 2; 3].

Формування професійних якостей студентів досягається різними шляхами. Один з етапів фахової освіти майбутніх вчителів — є педагогічна практика в загальноосвітніх закладах. Вона є продовженням навчання студентів педагогічній праці й одночасно суттєвою формою перевірки роботи професорсько-викладацького складу ВНЗ, а також ступеня засвоєння студентами програмного матеріалу і рівня сформованості у них педагогічних здібностей.

Мета статті — з'ясувати ефективність впливу педагогічної практики на формування професійних здібностей студентів інституту фізичної культури та здоров'я Волинського національного університету імені Лесу Українки.

Дослідження проводилось на базі ЗОШ під час проходження педагогічної практики студентами спеціальності “Фізичне виховання”. В ньому взяли участь 40 осіб. Напередодні практики та після її завершення проводилось анкетування. Аналіз звітних документів педагогічної практики відбувався по її завершенні.

У зв'язку з тим, що терміни педагогічних практик короткі (4 тижні на III і 6 тижнів на IV курсах) у своєму дослідженні ми розглядали сформованість у студентів тільки окремих компонентів педагогічних здібностей: 1) педагогічна спостережливість; 2) дидактичні здібності; 3) організаторська діяльність; 4) психомоторні здібності; 5) експресивні здібності; 6) конструктивна діяльність; 7) гностична діяльність; 8) перцептивні здібності; 9) почуттєві здібності; 10) особистісні здібності; 11) комунікативні здібності; 12) мовленнєві здібності.

Рівень сформованості у студента кожної окремої здібності визначався за 5-бальною системою. Рівень же сформованості кожної окремої здібності на курсі складався із суми балів усіх студентів, яка становила певний відсоток від максимуму.

Наші спостереження на уроках фізичної культури та секційних заняттях, бесіди зі студентами та керівниками практики показали, що така здібність, як *педагогічна спостережливість*, погано розвинута у студентів-практикантів. За короткий термін проходження практики її неможливо сформувати. Ніхто з практикантів не помічає незначних змін у діяльності учнів. Вони бачать тільки яскраво виражені зміни, наприклад, сильне почервоніння обличчя або порушення координації тощо.

Краще сформована у студентів, особливо IV курсу, спостережливість за дисципліною в класі. Вміти переводити погляд з одного учня на іншого найкраще вдається практикантам під час пояснення і зовсім мало уваги надають вони цьому під час проведення загальноорозвиваючих вправ. Ця здібність теж краще розвинена у студентів IV курсу.

Спостерігають за ходом уроку згідно з планом 50% студентів IV курсу і 20% третьокурсників. Мало уваги вони звертають на типові помилки. У 90% студентів не розвинений периферичний зір, тому вони бачать тільки перед собою. Однак якщо порівняти розвиток спостережливості між початком і закінченням практики, то можна сказати, що в окремих студентів III курсу та значної кількості четвертокурсників сформувалися такі компоненти спостережливості, як вміння помітити помилки, переводити погляд з одного учня на іншого та стежити за дисципліною. На IV курсі таких студентів 20%, на III — 10%. Задовільно сформована педагогічна спостережливість у 30% студентів IV курсу та 20% третьокурсників. В решти практикантів педагогічна спостережливість відсутня.

Аналіз *дидактичних здібностей* показав, що 75% студентів III курсу і 45% четвертокурсників не володіють ними. Творчо до уроків фізичної культури ставляться лише 5% третьокурсників і 25% четвертокурсників. Заняття у цих студентів цікаві, продумані, спричиняють великий інтерес учнів. Такі студенти і ті, котрі мають хороші дидактичні здібності (10–15% на кожному курсі), володіють різними методами навчання, передбачають можливі помилки і використовують засоби для їх профілактики, володіють раціональними способами організації вправ, враховують вікові та індивідуальні можливості, правильно дозують навантаження в різних частинах уроку, використовують дидактичні принципи навчання.

10% студентів III курсу та 20% четвертокурсників мають мізерний запас вправ, який становить усього — 6–8 рухових дій. Аналіз конспектів уроків свідчить, що ці студенти шаблонно підходять до уроків, не використовують підвідних та спеціальних вправ й уроки проводять стандартно. Очевидно, на недоліки у формуванні дидактичних здібностей студентів вплинула не тільки низька якість засвоєння навчально-методичного матеріалу під час навчання, а й низький рівень зацікавленості у набутті цих здібностей.

За результатами анкетування, лише 10% студентів на кожному курсі готувались щоденно 3 години до педагогічної діяльності в школі. 2 години на підготовку витрачали 30% студентів IV курсу і 20% третьокурсників. Всі інші практиканти готувались до занять 1 годину і менше. Це свідчить, що більшість студентів не усвідомлює великого значення дидактичних здібностей у своїй майбутній фаховій діяльності.

Щодо *організаційних здібностей* студентів, то найкраще їм вдавалось організувати навчальну та рекреаційну діяльність дітей. Що стосується організації особистої діяльності, то 20% студентів IV курсу і 10% третьокурсників проявили на практиці себе не пунктуальними. Більшість студентів III курсу (55%) не може вільно викладати матеріал на уроках та виховних заходах.

Четвертокурсникам краще вдалося мобілізувати збірні команди з футболу та легкої атлетики на перемогу в першості міста серед ЗОШ.

Загалом сформованість у студентів організаторських здібностей виглядає так: IV курс — “5” — 20%, “4” — 40%, “3” — 40%; III курс — “5” — 15%, “4” — 30%, “3” — 35%, “2” — 25%.

Психомоторні здібності є важливим компонентом практичної діяльності вчителя фізичної культури. Важливо, щоб вони збереглися впродовж усього життя, тому перед кожним вчителем стоїть завдання самовиховання.

Хоча всі студенти III–IV курсів володіють технікою вправ шкільної програми, проте не всі з них використовують метод показу, мотивуючи це тим, що учні вже знають ці вправи. Серед третьокурсників 70% і серед IV курсу 45% під час опитування не змогли зробити повний аналіз техніки виконання підйому переворотом на перекладині. Враховуючи практичну діяльність на уроках та опитування практикантів, сформованість у них психомоторних здібностей наступна: IV курс: “5” — 25%, “4” — 20%, “3” — 50%, “2” — 5%; III курс: “5” — 10%, “4” — 15%, “3” — 60%, “2” — 15%.

Міміка, жест, пантоміміка — це невербальні засоби, які є складовими *експресивних здібностей*. Як свідчать спостереження, під час практики студенти майже не використовують

цих засобів. Обмежено застосовують лише жестикуляцію на уроках та під час суддівства спортивних ігор; в цьому разі їхні рухи нечіткі, а деколи й незрозумілі.

В окремих практикантів під час уроків взагалі відсутні на обличчі будь-які емоції. Частина студентів не знає, куди подіти руки, а тому найчастіше тримає їх у кишенях або за спиною. 20% студентів III–IV курсів у навчальній і виховній роботі не стримують своїх сторонніх жестів. Отже, експресивні здібності у 25% студентів IV курсу сформовані на доброму рівні, у 20% — на задовільному і в 55% — на незадовільному.

Конструктивна діяльність пов'язана з відбором, проектуванням навчально-виховного матеріалу. Студенти-практиканти в цій діяльності спирались на вже розроблені навчальні програми і методичні розробки.

Аналіз отриманих даних показав, що практично всі студенти III курсу мають труднощі при складанні семестрових планів, індивідуального плану роботи на період практики та планів-конспектів. На III курсі 30% і на IV курсі 10% студентів не вміють спланувати завдання уроку і підібрати до них засоби. Не вміють дозувати навантаження 15% студентів III курсу і 10% четвертокурсників. Аналіз документів планування засвідчив, що конструктивними здібностями володіють на “відмінно” відповідно 5% і 15%, на “добре” — 20% і 25%, на “задовільно” — 40% і 35%, на “незадовільно” — 35% і 5% студентів.

Дослідження підтвердили, що педагогічна практика суттєво впливає на формування *гностичних здібностей*. Під час першого анкетування 100% студентів III курсу не змогли визначити, які здібності у них розвинуті найкраще та найгірше. Після практики вони змогли дати аналіз своїй діяльності і визначили, що найкраще у них розвинені почуттєві, психомоторні та організаторські здібності, а найгірше — експресивні, мовленнєві та комунікативні.

Проаналізувавши свою діяльність, студенти IV курсу виявили, що найкраще у них розвинені комунікативні, конструктивні й організаторські здібності, а найгірше — мовленнєві та педагогічна спостережливість. Наші об'єктивні дані співпадають із суб'єктивною самооцінкою студентів цього курсу. Це говорить про те, що їхні гностичні здібності розвинуті краще, ніж студентів III курсу.

Третьокурсники ще не здатні в повному обсязі проаналізувати позитивні та негативні сторони практики, 55% із них відповіли, що все було важко, а в 15% взагалі ніяких труднощів не виникло. Додаткове опитування дало змогу переконатись, що це не так. Отже, у студентів III курсу недостатньо сформовані гностичні уміння.

Перцептивні здібності студентів оцінювались на основі аналізу складених ними психолого-педагогічних характеристик на учня (III курс) та на клас (IV курс). Цілеспрямованість установки сприяла тому, що 40% студентів-третьокурсників і 30% четвертокурсників справилися із цим завданням на “відмінно”. Незадовільні перцептивні здібності виявилися у 10% студентів III курсу та 5% четвертокурсників.

Як показало опитування, не всі студенти можуть назвати компоненти *почуттєвих здібностей*. На запитання анкети “Чи любите ви дітей?” ствердно відповіли 100% студентів IV курсу і 85% третьокурсників. Спостереження під час уроків та в позаурочний час за практикантами фактично підтвердили ці показники. Однак були випадки, коли майбутні вчителі грубо ставилися до дітей; найчастіше це спостерігалось під час практики студентів IV курсу. Почуттєві здібності тісно пов'язані з особистісними. Висока загальна культура, врівноваженість, відсутність емоційного напруження властиве 10% студентів III курсу і 15% четвертокурсників.

Добрі *особистісні здібності* проявляються у 45% студентів III і IV курсів. Не завжди тактовно ведуть себе 45% третьокурсників і 40% четвертокурсників. Мабуть, це пов'язано з тим, що 30% студентів III і 20% IV курсів не збираються працювати в майбутньому за спеціальністю; можливим це вважають 45% третьокурсників і 35% четвертокурсників; не знають “так” чи “ні” 45% студентів III і 35% IV курсів і лише 25% третьокурсників і 35% четвертокурсників мають намір працювати вчителями. При цьому після проходження практики на 10% зменшилась кількість студентів 3 курсу, які бажали працювати в школі з дітьми, а на IV курсі кількість таких студентів зросла на 5%.

Доброзичливий стан, радість спілкування з дітьми, високий рівень *комунікативних умінь* з педагогічним колективом шкіл проявило 30% студентів III курсу та 45% IV курсу.

Невизначеність і невпевненість у своїй поведінці, напруженість у спілкуванні з керівництвом проявили 15% студентів III курсу і 20% четвертокурсників. Напруженість у спілкуванні з дітьми, керівництвом школи виявлено у 55% студентів III курсу і 30% четвертокурсників. Один студент IV курсу (5%) проявив нетерпляче ставлення до дітей, уникав спілкування з колегами та педагогічним колективом.

Дослідженнями виявлено, що переважна більшість студентів-практикантів (III курс — 55%, IV курс — 40%) часто порушують норми усного та писемного мовлення, роблять орфографічні, стилістичні та термінологічні помилки. Вони спілкуються “суржигом”, використовують слова ненормативної лексики та слова-паразити: “тіпа”, “кароче”, “знаєш”, “цево” і т. д. Показ із розповіддю краще поєднують четвертокурсники. Загалом мовленнєва культура студентів III і IV курсів знаходиться на достатньому рівні.

Рівень сформованості педагогічних здібностей студентів III і IV курсів представлено на рис. 1.

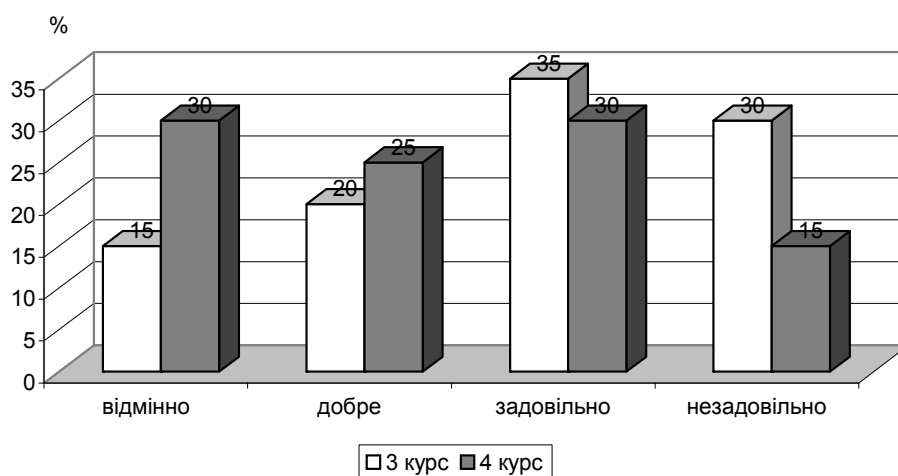


Рис. 1. Рівень сформованості педагогічних здібностей у студентів III і IV курсів після завершення педагогічної практики.

В результаті дослідження було виявлено, що серед усіх форм загальнопедагогічної підготовки майбутніх учителів особлива роль належить педагогічній практиці. За своєю суттю вона є аналогом професійної діяльності. Її організація створює ситуацію заглиблення студента в реальний педагогічний процес, що допомагає глибокому усвідомленню специфіки педагогічної освіти, створює природні умови для перевірки своєї готовності.

Педагогічна практика є активною формою набуття і вдосконалення педагогічних здібностей. Студенти-практиканти мають різний рівень сформованості провідних та допоміжних педагогічних здібностей. У студентів IV курсу ці здібності сформовані краще, що є результатом впливу двох педагогічних практик.

Формування педагогічних здібностей під час педагогічної практики ефективніше відбувається в тих студентів, які в майбутньому сподіваються працювати за спеціальністю.

Високий особистий рейтинг у навчанні прямо пропорційний високому рівню сформованості педагогічних здібностей.

Подальше наше дослідження буде спрямоване на вивчення формування педагогічних здібностей залежно від типів нервової системи студентів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ніфака О. Впровадження професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури на основі інтегрованого підходу // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: Зб. наук. праць. — Луцьк, 2002. — С.86–88.
2. Ніфака О., Ялович В. Інтегративний підхід до професійної підготовки вчителя фізичної культури // Проблеми педагогічних технологій. — Луцьк, 2000. — Вип. 4. — С.104–108.
3. Сущенко Л. Зміст професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту // Проблеми педагогічних технологій. — Луцьк, 2000. — Вип. 4. — С. 130–136.